

Bog nas nikako aktivno ne uvodi u napast.⁷ Budući da je Isus po evanđeljima naučio svoje učenike moliti Očenaš prilikom opsežnije molitvene kateheze, kojom se je Isus suprotstavio ostaloj molitvenoj praksi, dosta je vjerojatno da su prohibitivna čestica „(i) ne“ (grčki „και μη“) u 6. zazivu i suprotni veznik „nego“ (grčki „αλλά“) u 7. zazivu rabljeni metajezično, znači u smislu „Ne treba moliti: *Uvodi nas u napast!*, nego molite: *Izbavi nas od Zloga!*“⁸ Isti metajezični odnos imamo, na primjer, u Jakovljevoj poslanici u stihu „Neka nitko u napasti ne rekne: *Bog me napastuje.*“ Takvo je molitveno učenje u opreci sa židovsko-starozavjetnim poimanjem napasti i iskušenja kao testa, znači kao postupka kojim Bog provjerava čovjekovu pravednost i pobožnost.⁹

Predloženo bi rješenje, koje, razumije se, treba smatrati samo radnom hipotezom, bilo jezično jednostavno rješenje bez stvarnih je-

zičnih i/ili značenjskih promjena i zamjena. Metajezični se odnos može pismeno označiti interpunkcijskim znakom dvotočja, znači razgotkom „:“ i kurzivom („i ne: *Uvodi nas u napast!*, nego: *Izbavi nas od Zloga!*“), a govorno prozodijskom stankom iza „ne“ i „nego“ („i ne – *Uvodi nas u napast!*, nego – *Izbavi nas od Zloga!*“). U njemačkom bi prijevodu Očenaša, naprotiv, trebalo još i preurediti red riječi, naime u „und nicht: *Führe uns in Versuchung!*, sondern: *Erlöse uns von dem Bösen!*“ umjesto standardnoliturgijskoga „und führe uns nicht in Versuchung, sondern erlöse uns von dem Bösen!“.

Takvim bi se razumijevanjem bez neprijemljenih jezičnih promjena ujedno sačuvala tekstualna autentičnost 6. i 7. zaziva Molitve Gospodnje i udovoljilo teološkim prigovorima.

Leopold Auburger

⁷ Usp. bilj. 1., str. 45. – 46.

⁸ Usp. Mt 6, 5 – 9; 14 – 15 (i kraće: Lk 11, 1 – 2): „Tako i kad molite, ne budite kao licemjeri.“ (Mt 6, 5); „Kad molite, ne blebećete kao pogani.“ (Mt 6, 7); „Vi, dakle, ovako molite: ...“ (Mt 6, 9); i kao osvrt na 5. zaziv (Mt 6, 12: „I otpusti nam duge naše ...“): „Doista, ako vi otpustite ljudima njihove prijestupke ...“ (Mt 6, 14 – 15). Za Isusovu i rano crkvenu molitvenu katehezu vidi Jeremias, 1966. (bilj. 5.), str. 152. – 154.; 156. – 157.

⁹ Vidi Lohmeyer, 1962. (bilj. 5.), str. 139. – 143.

ZLATNA FORMULA HRVATSKOGA JEZIKA ČA – KAJ – ŠTO

 latna formula hrvatskoga jezika ča-kaj-što sažima i predočava na jednostavan i razumljiv način poput oznaka (eng. brand) bit hrvatskoga jezika kao trojstvenoga ili tropletnoga jezika, sastavljenog od triju dionica (stilizacija ili idioma/narječja) – čakavske, kajkavske i štokavske.

Hrvatski jezik ostvario je, među inim, svoj supstandard u Ozaljskome književnom krugu u 17. stoljeću kada su plemenitaške obitelji Zrinski i Frankopan pisale mješaviniom triju hrvatskih jezičnih dionica (hrvatska koiné, grč. mješavina), razvidnoj i u pretiskanome „Putnom tovarušu“ Ane Katarine Zrinske (Matica hrvatska, Čakovec, 2005). Potonji način miješanoga pisma mogao je biti put integracije kojim se, a tako i držim,

imao razvijati hrvatski jezik (kao i kod starih Grka, gdje starogrčki jezik Atene, sastavljen od antičkih dijalekata, jest – grčka koiné) te je mogao jezično, a moguće i politički, ujediniti hrvatske zemlje, što se na žalost nije dogodilo. Naime, kada su Zrinski i Frankopani politički nasilno zatrti, oslabila je snaga ozaljskoga primjera i zgasnuo jezični integracijski pristup; krenulo se putem koji nije promicao i potkrjepljivao hrvatske nacionalne interese već uglavnom tuđe.

Bečki izbor štokavice (Srbin Vuk Karadžić, Slovenac Jernej Kopitar, austrijska balkansko-imperijalna politika) predodredio je štokavicu kao jezik kojim će se jezično ujediniti Južni Slaveni, izbacio drastično čakavicu i kajkavicu iz javne i službene uporabe, smanjio hrvatske preduvjete za vlastitu političku integraciju favorizirajući politiku južnoslavenskoga „prisajedinjenja“ pod vodstvom Srbije. (Vuk navodi: „*Svi su štokavci Srbi, svi kajkavci Slovenci, samo su čakavci Hrvati*“.) Odbacivši svoju blistavu jezičnu priču (čakavica, kajkavica), Hrvati su pod utjecajem iliraca i vukovaca – Gaja, Daničića, Maretića i drugih – krenuli radikalno smjerom dezintegracije, što je ostavilo razdjelnice i rane na hrvatskome jezičnom i nacionalnom biću koje ni do dana današnjega nisu zacijelile.

Stoga sam – da bih detektirao i osvjetlio hrvatsko jezično stanje za vrijeme velikosrpske agresije na Hrvatsku 1991. godine – osnovao svehrvatsku jezično-pjesničku smotru u Selcima na otoku Braču naziva *Croatia rediviva ča-kaj-što*, temeljenu na ideji trojstvenosti hrvatskoga jezika i njegovih koineizacijskih moći. Svjestan da se kotač povijesti ne može posvema vratiti natrag, odlučio sam u praksi, makar primjerom i primjerno na jednoj manifestaciji, zaživjeti slobodu hrvatskoga trojstvenoga jezika gdje pjesnici iz svih triju hrvatskih jezičnih dionica čitaju na svome partikularnome narječju i gdje se

jednoga od njih ovjenčava maslinovim vijencem, bez obzira na jezičnu provenijenciju (sve su tri jednakopravne i jednako poželjne), a potom se stihovi ovjenčanika (*poeta oliveatus*) uklešu na godišnju ploču Zida od poezije. Do danas je podignuto 28 mramornih ploča na kojima su i najveća imena hrvatskoga pjesništva: Vesna Parun, Dragutin Tadijanović, Slavko Mihalić, Luko Paljetak i drugi.

Rečeni potencijal, osobito leksički, kojega sadrže hrvatske jezične stilizacije, veliko je jezično, kulturno i identitetsko blago hrvatskoga naroda pa sve što to blago postavlja u žarište pozornosti mladih naraštaja potiče osvješćivanje i dublje razumijevanje naravi našega trojednoga jezika, jedinoga takvoga među slavenskim jezicima. Zbog značaja zlatne formule hrvatskoga jezika „ča-kaj-što“ za hrvatski jezik, kulturu i identitet, tri sam puta (2011., 2013. i 2016.) predložio Ministarstvu kulture Republike Hrvatske da se ista stavi na Nacionalnu listu nematerijalne baštine. Dosada je moj prijedlog dvaput, bez relevantnog obrazloženja, odbijen pa sam aplicirao i treći put 2016. godine. Zasada bez odgovora.

Zlatna formula hrvatskoga jezika „ča-kaj-što“ uvođenjem u školski program i obrazloženjem iste poput zapamtljive mantre ili u vidu prisposodne molekule živodajne vode (valencije: kako u formuli navodim, u vidu spojnih crtica, –spojnica) u kojoj su dva atoma vodika – čakavska i kajkavska dionica, a atom kisika – štokavska dionica, te koje uzajamno dišu i osmotski se prožimlju, učinila bi mnogo za bolje razumijevanje hrvatskoga jezika (Što nam i kakav nam jezik jest!) i njegovu snažniju afirmaciju koja istom potkrjepljuje i hrvatski nacionalni identitet, to jest naglašava njegovu iznimnu specifičnost. Jer hrvatsko se ‘što’ može razumjeti samo u odnosu na ‘ča’ i ‘kaj’, dok je srpsko ‘što’ – srpski jezik. Kako navodi

podržavatelj „zlatne formule hrvatskoga jezika ča-kaj-što“ akademik Radoslav Katičić (Kolo, 2. /2014.; Maslinov vijenac 5, 2016.)

„ta formula, sažeta da sažetija biti ne može, kao uperena strjelica pokazuje u budućnost i sve njezine izazove: ČA-KAJ-ŠTO.“

Drago Štambuk

KRATKO O ARMENSKIM PREZIMENIMA

Armenska riječ *azganun* (prezime) u prijevodu znači ‘rodovsko ime’ (*azg* – ‘rod’, *anun* – m ‘ime’). Većina armenskih prezimena tvorena je od rodovskoga imena pretka s dodatkom sufiksa koji je izražavao pripadnost. U staroarmenskom jeziku to je najčešće bio sufiks *-eanc* koji se je zatim pokratio u *-enc*, a u suvremenom armenskom u oblik *-janc*, a zatim i u *-jan*. Suvremena armenska prezimena uglavnom završavaju na *-jan* ili *-janc*, što znači pripadnost (u ovom slučaju rodu) ili rodovsko ime (*nomen gentis*). Takva su prezimena razmjerno mlada, ali uza sve to korijen proizlazi iz protoindoeuropskoga jezika iz kojega se je razvio i armenski.

U suvremenom armenskom sufiks *-jan* rabi se za tvorbu odnosnih zamjenica, na primjer, *moskovjan* – moskovski, *kijevjan* – kijivski. Primjerice, prezime *Sarkisjan/Sargsjan* izražava bliže srodstvo (kći ili sin nekoga Sarkisa/Sargisa). Taj je oblik ušao u porabu približno od 18. st., kada je osmanska vlada počela provoditi redovit popis stanovništva. Prezime *Sarkisjanc/Sargsjanc* izražava pripadnost čitavomu rodu, podrijetlom od poznatoga Sarkisa/Sargisa. Taj se je oblik vjerojatno pojavio tijekom utvrđivanja feudalnih odnosa u doba Velike Armenije i predstavljao je znak pripadnosti povlaštenomu (ali ne plemićkomu) staležu. Prezimena mnogih istočnih Armenaca nakon pripajanja Zakavkazja ruskomu imperiju dobila su rusi-

ficiranu inačicu s nastavkom *-ov* (Oganesov, Mnacakanov, Nersesov i dr.). Zanimljivo je da nakon rusifikacije pojedina prezimena od kršćanskih imena s nastavkom *-ov* mogu imati i Armenci i Rusi (Osipov, Danilov).

Osim nastavka *-jan/-janc* u armenskom rodoslovlju također ima (oko 1 %) prezimena na *-uni/-unc* koja pripadaju starim oblicima *nomen gentis* poznatih plemićkih rodova gradova-država, korijeni kojih sežu u prvo tisućljeće pr. Kr.: *Arcruni*, *Bagratuni*, *Bolunc*, *Mamunc*, *Tonunc*. Armenska prezimena na *-unc*, na primjer, nalazimo u Sjuničkom marzu (županiji).

U armenskim obiteljima i sada se rabe rodovski nadimci ili *cognomen*. U ispravama se obično rodovski nadimak ne rabi, ali ima široku rasprostranjenost, poglavito izvan gradova. Rodovski nadimak tvori se na isti način kao i prezimena, ali mu osnovu ne čini ime, a rodovski je nadimak naslijeđen po zanimanju ili po vrsti djelatnosti (*Terterjanc* – iz svećeničkoga staleža, od armenskoga *terter* – ‘svećenik’), ili je neko osobito obilježje, osobitost osnivača roda (*Tziranjanc* – ‘od mareličinskoga roda’, u čast osnivača roda, nadimak kojega je bio *Tziran* ‘marelica’). Zbog gramatične sličnosti prezimena i nadimaka, sada se i jedni i drugi rabe kao službena prezimena.

Dio je armenskih prezimena motiviran zanimanjima, službama i zanatima: *Berberjan* (‘brijač’), *Bostandžjan* (‘vrtlar’), *Hactuhjan* (‘pekar’), *Hazardžjan* (‘pilar’), *Kartašjan* (‘zidar’), *Semerdžjan* (‘sedlar’), *Terzjan* (‘krojač’), *Voskerčjan* (‘draguljar’),